לוגיקה למדעי המחשב – שיעור 2:
פירוש השפה הפסוקית

דוד קסלר 054-4511925

חזרה קצרה על השיעור הקודם

השפה הפסוקית / שפת תחשיב הפסוקים

- א"ב / מקלדת:
$\Sigma_n = \{P_1, \ldots, P_n, \neg, \vee, \wedge, \rightarrow, \leftrightarrow, (,)\}$
- הגדרה באינדוקציה מבנית:
  - בסיס: הפסוקים האלמנטריים $P_1, \ldots, P_n$ הם פסוקים
  - כללי יצירה:
    - אם φ פסוק אזי גם $\neg\varphi$ פסוק
    - אם φ ו-ψ פסוקים אזי גם $(\varphi \wedge \psi), (\varphi \vee \psi), (\varphi \rightarrow \psi), (\varphi \leftrightarrow \psi)$ פסוקים

הוכחה באינדוקציה מבנית

- אם מתקיים:
  - לכל פסוק אלמנטרי יש את התכונה R
  - אם לפסוק φ יש את התכונה R גם לפסוק $\neg\varphi$ יש אותה
  - לכל קשר דו מקומי $@$ אם לפסוקים φ ו-ψ יש את התכונה R אזי גם לפסוק $(\varphi@\psi)$ יש את התכונה R
- אזי לכל פסוק יש את התכונה R

הוכחה באינדוקציה מבנית – דוגמה (חדשה)

- הוכיחו שבפסוק הכתוב בשפה הפסוקית המלאה (גם השלילה מוקפת סוגריים) אין שתי הופעות צמודות של סימבולים זהים שאינם סוגריים
- נוכיח במקביל תכונה נוספת: כל פסוק מתחיל ומסתיים בפסוק אלמנטרי או סוגריים
- בסיס: עבור פסוק אלמנטרי P אין סימבולים סמוכים, מתחיל ומסתיים בפסוק אלמנטרי
- נניח שנכון עבור הפסוקים φ ו-ψ
  - עבור הפסוק $(\neg\varphi)$ – לפי הנחת האינדוקציה מתקיים ל-φ . φ מתחיל ומסתיים בפסוק אלמנטרי / סוגריים ולכן לא נוצרת כפילות עם $\neg$ בהתחלה. בנוסף – מתחיל ומסתיים בסוגריים.
  - עבור $(\varphi@\psi)$ - באופן דומה. φ מסתיים בסוגר/פסוק אלמנטרי – אין כפילות עם $@$. ψ מתחיל בסוגר / פסוק אלמנטרי – אין כפילות עם $@$. בנוסף – מתחיל ומסתיים בסוגריים.

הגדרת פונקציה באינדוקציה מבנית

- ניתן להגדיר פונ' f מקבוצת הפסוקים לקב' A כלשהי באמצעות אינדוקציה מבנית:
  - מגדירים את f מקב' הפסוקים האלמנטריים לקב' A
  - מגדירים את $f(\neg\varphi)$ בהתבסס על הערך של $f(\varphi)$
  - מגדירים את $f(\varphi @ \psi)$ עבור כל קשר דו מקומי @ בהתבסס על ערכי $f(\varphi)$ ו-$f(\psi)$.

דוגמה: הגדרת תתי הפסוקים שבסיפא

- עבור פסוק אלמנטרי P, $suffix(P) = \{P\}$
- אם φ פסוק אזי

$$suffix(\neg\varphi) = suffix(\varphi) \cup \{\neg\varphi\}$$

- אם φ ו-ψ פסוקים אזי

$$suffix((\varphi@\psi)) = suffix(\psi) \cup \{(\varphi@\psi)\}$$

עוד על מבנה פסוקים

- משפט הקריאה היחידה
- עומק קשרי
- עץ מבנה של פסוק
- סדרת יצירה

דוגמה

- בנו עץ מבנה וסדרת יצירה לפסוק. מהו העומק הקשרי שלו?

$$(((\neg R \vee P) \rightarrow Q) \leftrightarrow ((\neg P \wedge Q) \rightarrow R))$$

0: $(((\neg R \vee P) \rightarrow Q) \leftrightarrow ((\neg P \wedge Q) \rightarrow R))$

1: $((\neg P \wedge Q) \rightarrow R)$ $\quad$ $((\neg R \vee P) \rightarrow Q)$

2: R $\quad$ $(\neg P \wedge Q)$ $\quad$ Q $\quad$ $(\neg R \vee P)$

3: $\neg P$ $\quad$ Q $\quad$ $\neg R$ $\quad$ P

4: P $\quad$ R

עומק קשרי 4

$R, P, Q, \neg R, \neg P, (\neg R \vee P), (\neg P \wedge Q), ((\neg R \vee P) \rightarrow Q), ((\neg P \wedge Q) \rightarrow R),$
$(((\neg R \vee P) \rightarrow Q) \leftrightarrow ((\neg P \wedge Q) \rightarrow R))$

תרגיל

- נגדיר שפה חדשה: הקשרים בשפה זו הם $\{\neg, \rightarrow\}$. בשפה זו אין סוגריים. נגדיר פסוק באופן הבא:
  - פסוק אלמנטרי הוא פסוק
  - אם φ פסוק גם $\neg\varphi$ פסוק
  - אם φ,ψ פסוקים גם $\neg\psi \rightarrow \varphi$ פסוק

א- נסחו את משפט ההוכחה באינדוקציה מבנית לשפה החדשה

ב- האם משפט הקריאה היחידה תקף לשפה החדשה?

ג- רישמו את כל עצי המבנה האפשריים לפסוק $\neg\neg\varphi \rightarrow \neg\psi$

תרגיל

א- נסחו את משפט ההוכחה באינדוקציה מבנית לשפה החדשה

- פתרון: משפט ההוכחה באינדוקציה מבנית:

תהי R תכונה של מחרוזות. אם מתקיים:

- לכל פסוק אלמנטרי יש את התכונה R
- אם לפסוק φ יש את התכונה R אזי גם ל $\neg\varphi$ יש את התכונה R
- אם לפסוקים φ,ψ יש את התכונה R גם לפסוק $\neg\psi \to \varphi$ יש את התכונה R

אזי לכל פסוק יש את התכונה R

תרגיל

- ב- האם משפט הקריאה היחידה תקף לשפה החדשה?
- ג- רישמו את כל עצי המבנה האפשריים לפסוק $\neg\neg\varphi \to \neg\psi$

• פתרון: ג' גם מהווה הוכחה שמשפט הקריאה היחידה לא תקף.
עצים אפשריים:

$$\neg\neg\varphi \to \neg\psi$$
$$\neg\varphi \to \neg\psi$$
$$\neg\varphi \quad \psi$$
$$\varphi \quad \psi$$

$$\neg\neg\varphi \to \neg\psi$$
$$\neg\varphi \to \neg\psi$$
$$\varphi \to \neg\psi$$
$$\varphi \quad \psi$$

$$\neg\neg\varphi \to \neg\psi$$
$$\neg\neg\varphi \quad \psi$$
$$\neg\varphi \quad \psi$$
$$\varphi \quad \psi$$

יחידה 3 – פירוש השפה הפסוקית

פירוש השפה הפסוקית

- כל פסוק אלמנטרי מייצג משפט או טענה כלשהי
  - P – אני אוכל הרבה ממתקים
  - Q – מי שאוכל הרבה ממתקים משמין
  - R – אני אשמין

$$((P \wedge Q) \rightarrow R)$$

- אני אוכל הרבה ממתקים וגם מי שאוכל הרבה ממתקים משמין ולכן אני אשמין
- אותנו מעניין רק ערכי האמת של הפסוקים, בהצרנה רק חשוב לנו עם הפסוק T או F ולכן לא נתעניין בפירוש הטענות בשפה הטבעית.

מודל / פירוש בלוגיקה פסוקית

- פירוש / מודל בשפה – פונ' M מקב' הפסוקים האלמנטריים לערכי אמת $\{T,F\}$
- אם ערך האמת של P במודל M הוא T נסמן $M(P) = T$ או $M \vDash P$
- אם ערך האמת של P במודל M הוא F נסמן $M(P) = F$ או $M \nvDash P$
- נגדיר את ערך האמת של פסוקים מורכבים באינדוקציה מבנית:
  - אם $\varphi = \neg\psi$ אזי $M(\varphi) = T$ אם"ם $M(\psi) = F$
  - אם $M \vDash \varphi = (\psi \wedge \theta)$ אם"ם שני הפסוקים מקבלים ערך T
  - אם $M \vDash \varphi = (\psi \vee \theta)$ אם"ם אחד מהפסוקים לפחות מקבל ערך T
  - אם $M \vDash \varphi = (\psi \rightarrow \theta)$ אם"ם θ מקבל ערך T או ψ F
  - אם $M \vDash \varphi = (\psi \leftrightarrow \theta)$ אם"ם לשני הפסוקים אותו ערך אמת

טבלאות האמת של הקשרים

- איך נחשב את ערך האמת של פסוק?
- ניתן לרשום את סדרת היצירה של הפסוק, ולחשב את ערך האמת על פי טבלאות האמת של הקשרים:

P	$\neg P$
F	T
T	F

P	Q	$(P \vee Q)$	$(P \wedge Q)$	$(P \longrightarrow Q)$	$(P \leftrightarrow Q)$
F	F	F	F	T	T
F	T	T	F	T	F
T	F	T	F	F	F
T	T	T	T	T	T

דוגמאות

- נתון: $M1(P) = T, M1(Q) = F, M1(R) = T$
- מה ערך האמת של הפסוקים הבאים ב$M1$?

$$((P \wedge \neg Q) \leftrightarrow R)$$
$$((\neg P \wedge \neg Q) \leftrightarrow R)$$
$$((P \vee \neg Q) \rightarrow R)$$
$$((P \wedge \neg Q) \rightarrow \neg R)$$
$$((P \wedge \neg Q) \leftrightarrow (R \wedge \neg Q))$$

דוגמאות

- נתון: $M2(P) = T, M2(Q) = T, M2(R) = F$
- מה ערך האמת של הפסוקים הבאים ב$M2$?

$$((P \land \neg Q) \leftrightarrow R)$$
$$((\neg P \land \neg Q) \leftrightarrow R)$$
$$((P \lor \neg Q) \to R)$$
$$((P \land \neg Q) \to \neg R)$$
$$((P \land \neg Q) \leftrightarrow (R \land \neg Q))$$

טבלאות אמת

- דרך שיטתית לחישוב ערך האמת של פסוק. לפסוק בעל n פסוקים אלמנטריים וסדרת בניה באורך k נבנה טבלת אמת עם k טורים ו-2^n שורות.

P	Q	R	$\neg Q$	$(P \vee \neg Q)$	$((P \vee \neg Q) \rightarrow R)$
F	F	F	T	T	F
F	F	T	T	T	T
F	T	F	F	F	T
F	T	T	F	F	T
T	F	F	T	T	F
T	F	T	T	T	T
T	T	F	F	T	F
T	T	T	F	T	T

טבלאות אמת

- בנו את טבלת האמת של הפסוק $((\neg P \land Q) \to (P \lor R))$

P	**Q**	**R**	$\neg \boldsymbol{P}$	$(\neg P \land Q)$	$(P \lor R)$	$((\neg P \land Q) \to (P \lor R))$
F	F	F	T	F	F	T
F	F	T	T	F	T	T
F	T	F	T	T	F	F
F	T	T	T	T	T	T
T	F	F	F	F	T	T
T	F	T	F	F	T	T
T	T	F	F	F	T	T
T	T	T	F	F	T	T

אמת לוגית ושקילות לוגית

- טאוטולוגיה: אמת לוגית, פסוק שעבור כל מודל M מקבל $\varphi \vDash M$, כלומר אמיתי בכל מודל. נסמן $\vDash \varphi$, אחרת נסמן $\nvDash \varphi$
- סתירה לוגית: פסוק שקרי בכל מודל
- φ טאוטולוגיה אם"ם $\neg\varphi$ סתירה
- פסוקים שקולים לוגית: φ ו-ψ שקולים לוגית אם הם נכונים בדיוק באותם מודלים. $\psi \equiv \varphi$ אם"ם $\vDash \varphi \leftrightarrow \psi$
- פסוק ספיק: פסוק φ נקרא ספיק אם הוא אינו סתירה, יש מודל המספק אותו

תרגיל – האם הפסוקים הבאים טאוטולוגיות?

$$((\varphi \rightarrow \psi) \leftrightarrow (\neg\varphi \vee \psi))$$

φ	ψ	$\neg\varphi$	$(\varphi \rightarrow \psi)$	$(\neg\varphi \vee \psi)$	$((\varphi \rightarrow \psi) \leftrightarrow (\neg\varphi \vee \psi))$
F	F	T	T	T	T
F	T	T	T	T	T
T	F	F	F	F	T
T	T	F	T	T	T

$$((\varphi \rightarrow \psi) \vee (\neg\varphi \vee \psi))$$

φ	ψ	$\neg\varphi$	$(\varphi \rightarrow \psi)$	$(\neg\varphi \vee \psi)$	$((\varphi \rightarrow \psi) \vee (\neg\varphi \vee \psi))$
F	F	T	T	T	T
F	T	T	T	T	T
T	F	F	F	F	F
T	T	F	T	T	T

ספיקות - תרגילים

- נתון φ ו-ψ ספיקים. איזה מהפסוקים הבאים ספיקים בהכרח?
  - $(\varphi \vee \psi)$
    - כן. φ ספיק, מכאן קיים מודל M המספק אותו, מודל זה מספק את $(\varphi \vee \psi)$.
  - $(\varphi \wedge \psi)$
    - לא. למשל $\varphi = P$ ו $\psi = \neg P$ כל פסוק ספיק אבל אין מודל שמספק את שניהם
- נתון $(\varphi \rightarrow \psi)$ ו- φ ספיקים. האם בהכרח ψ ספיק?
  - לא. למשל $\varphi = P$ ו $\psi = (P \wedge \neg P)$

טאוטולוגיה - תרגילים

- נתון $(\varphi \to \psi)$ ו- φ טאוטולוגיות. האם בהכרח ψ טאוטולוגיה?
  - כן. נניח בשלילה שלא טאוטולוגיה, כלומר קיים מודל M שבו $M(\psi) = \mathrm{F}$. אבל, $\models (\varphi \to \psi)$ ולכן בM $(\varphi \to \psi)$ מקבל ערך T , ואם ψ מקבל ערך F אז φ צריך לקבל ערך F, בסתירה לכך ש-$\models \varphi$
- נתון $(\varphi \to \psi)$ טאוטולוגיה ו- φ סתירה. מה ניתן לומר על ψ?
  - שום דבר, אם φ סתירה מתקבל ש-$(\varphi \to \psi)$ טאוטולוגיה ללא תלות ב ψ

שקילויות לוגיות שימושיות (עמ' 117)

רשימת שקילויות לוגיות בסיסיות

להלן רשימה של כמה שקילויות שימושיות:

1. $\neg\neg\varphi \equiv \varphi$
2. אם $\neg\varphi \equiv \psi$ הרי $\varphi \equiv \neg\psi$
3. $(\varphi \to \psi) \equiv (\neg\varphi \vee \psi)$
4. $(\varphi \vee \psi) \equiv (\neg\varphi \to \psi)$
5. $\neg(\varphi \to \psi) \equiv (\varphi \wedge \neg\psi)$

'5. $\neg(\varphi \to \neg\psi) \equiv (\varphi \wedge \psi)$

6. $\neg(\varphi \vee \psi) \equiv (\neg\varphi \wedge \neg\psi)$

'6. $(\varphi \vee \psi) \equiv \neg(\neg\varphi \wedge \neg\psi)$

7. $\neg(\varphi \wedge \psi) \equiv (\neg\varphi \vee \neg\psi)$

'7. $(\varphi \wedge \psi) \equiv \neg(\neg\varphi \vee \neg\psi)$

8. $[\varphi \vee (\psi \wedge \theta)] \equiv [(\varphi \vee \psi) \wedge (\varphi \vee \theta)]$
9. $[\varphi \wedge (\psi \vee \theta)] \equiv [(\varphi \wedge \psi) \vee (\varphi \wedge \theta)]$
10. $(\neg\varphi \to \neg\psi) \equiv (\psi \to \varphi)$
11. $(\varphi \leftrightarrow \psi) \equiv [(\varphi \to \psi) \wedge (\psi \to \varphi)]$
12. $(\varphi \leftrightarrow \psi) \equiv [(\varphi \wedge \psi) \vee (\neg\psi \wedge \neg\varphi)]$

אמת לוגית ושקילות לוגית – תרגיל

- יהי φ פסוק שהקשרים היחידים המופיעים בו הם $\{\neg, \vee, \wedge\}$. יהי $\varphi*$ הפסוק שבו הוחלפו כל הקשרים $\wedge$ ו-$\vee$ אחד בשני, וכל פסוק אלמנטרי מוחלף בשלילתו.
  - הוכיחו באינדוקציה מבנית ש $\varphi^* \equiv \neg\varphi$ שקולים לוגית
  - תנו דוגמה לפסוק φ מורכב שאינו סתירה ואינו טאוטולוגיה
  - מיצאו פסוק שקול לוגית לפסוק בסעיף ב'
- פתרון סעיף א':
  - עבור פסוק אלמנטרי P, $P^* = \neg P$ (כל פסוק אלמנטרי מוחלף בשלילתו)
  - עבור $\varphi = \psi \vee \theta$: $\varphi^* = (\psi^* \wedge \theta^*) \equiv (\neg\psi \wedge \neg\theta) \equiv \neg(\psi \vee \theta) = \neg\varphi$
  - עבור $\varphi = \psi \wedge \theta$: $\varphi^* = (\psi^* \vee \theta^*) \equiv (\neg\psi \vee \neg\theta) \equiv \neg(\psi \wedge \theta) = \neg\varphi$
- פתרון סעיפים ב', ג': $(\neg\psi \wedge \neg\theta) \equiv \neg(\psi \vee \theta)$

לוקליות ערך האמת, משפט ההצבה

- מודל של קבוצת פסוקים: אם $K = \{\varphi_1, \varphi_2, \ldots, \varphi_n\}$ קבוצת פסוקים, M מודל של K, ומסומן $M \vDash K$ אם"ם M מספק את כל הפסוקים בK.
- לוקליות ערך האמת: ערך האמת של פסוק תלוי רק בפסוקים האלמנטריים הנמצאים בו.
- בשיעור הקודם הוכחנו שאם בפסוק φ מחליפים תת פסוק ψ בתת פסוק ψ' מתקבל פסוק חדש φ'.
- משפט ההצבה: כל מודל המקיים $M(\psi) = M(\psi')$ מקיים גם $M(\varphi) = M(\varphi')$

לוקליות ערך האמת - תרגיל

- נתונים פסוקים φ,ψ כך ש-P הוא הפסוק האלמנטרי היחיד המשותף לשניהם. יש להוכיח אם $\vDash (P \to (\varphi \to \psi))$ אזי $\vDash (P \to \neg\varphi)$ או $\vDash (P \to \psi)$
- פתרון: נניח בשלילה $(P \to \neg\varphi)$ ו-$(P \to \psi)$ לא טאוטולוגיות $\Longleftarrow$
קיימים $M1, M2$ כך ש$(P \to \neg\varphi) \nvDash M1$ ו-$(P \to \psi) \nvDash M2$
בשני המודלים הערך של P חייב להיות T
נבנה מודל $M3$ המקיים $M3(P) = T$. עבור כל שאר הפסוקים בφ מתלכד עם $M1$, ועבור כל שאר הפסוקים ב ψ מתלכד עם $M2$
מלוקליות ערך האמת מתקיים $M3 \nvDash (P \to \neg\varphi)$ ו$M3 \nvDash (P \to \psi)$
מכאן $M3(\varphi) = \mathrm{F}$, $M3(\psi) = \mathrm{T}$ ומכאן $\mathrm{M3} \nvDash \left(P \to (\varphi \to \psi)\right)$
סתירה

מודל של קב' פסוקים - תרגיל

- תהי K קבוצת הפסוקים $K=\{(P_i \to P_j) \mid i,j \in N\}$
- נגדיר 3 מודלים: M_T, M_F, M_{even} . איזה מההמודלים הם מודלים של K?
  - $K \models M_T$ כי לכל i,j מתקיים $M_T\left(\left(P_i \to P_j\right)\right) = T$
  - $K \models M_F$ כי לכל i,j מתקיים $M_F\left(\left(P_i \to P_j\right)\right) = T$
  - $K \not\models M_{even}$ כי למשל $M_{\text{even}}\left((P_2 \to P_3)\right) = F$
- איזה מודלים יספקו את K?
  - רק M_T ו M_F . כל מודל אחר לא יספק את K.

מודל של קב' פסוקים - תרגיל

- תהי K קבוצת הפסוקים $K = \{(\neg P_i \rightarrow P_j) \mid i,j \in N\}$
- איזה מודלים מספקים את K?
  - $K \vDash M_T$ כי לכל i,j מתקיים $M_T((\neg P_i \rightarrow P_j)) = T$
  - $K \nvDash M_F$ כי לכל i,j מתקיים $M_F((\neg P_i \rightarrow P_j)) = \mathrm{F}$
  - המודלים המספקים את K – כל המודלים עם ערך F אחד לכל היותר

מודל של קבוצת פסוקים – תרגיל 2

- הוכיחו או הפריכו: לכל קב' פסוקים Σ קיימת תת קבוצה $\Gamma \subset \Sigma$ כך שלכל מודל M מתקיים $M \vDash \Sigma$ אם"ם $M \vDash \Gamma$
- לא. נסתכל למשל על $\Sigma = \{P, \neg P\}$ לא קיים מודל המספק אותה, אולם לכל תת קבוצה ממש קיים מודל

צורה נורמלית

- קוניונקציה מרובה: $\varphi_1 \land \varphi_2 \land \cdots \land \varphi_n$
  - $M \vDash \varphi_1 \land \varphi_2 \land \cdots \land \varphi_n \Leftrightarrow \forall i\ M \vDash \varphi_i$
- דיסיונקציה מרובה: $\varphi_1 \lor \varphi_2 \lor \cdots \lor \varphi_n$
  - $M \vDash \varphi_1 \lor \varphi_2 \lor \cdots \lor \varphi_n \Leftrightarrow \exists i\ M \vDash \varphi_i$
- פסוק בסיסי: P , $\neg P$
- קוניונקציה פשוטה: $P_1 \land \neg P_2 \land \cdots \land P_n$
- פסוק דיסיונקטיבי נורמלי: $(P_1 \land \neg P_2) \lor (P_1 \land P_2 \land \neg P_3) \lor P_4$
- קוניונקציה פשוטה מלאה: $P_1 \land P_2 \land \neg P_3 \land \neg P_4$

בניית פסוק שקול כפסוק דיסיונקטיבי נורמלי

P	Q	R	$\neg \boldsymbol{Q}$	$(\boldsymbol{P} \vee \neg \boldsymbol{Q})$	$((\boldsymbol{P} \vee \neg \boldsymbol{Q}) \rightarrow \boldsymbol{R})$
F	F	F	T	T	F
F	F	T	T	T	T
F	T	F	F	F	T
F	T	T	F	F	T
T	F	F	T	T	F
T	F	T	T	T	T
T	T	F	F	T	F
T	T	T	F	T	T

$$(\neg P \wedge \neg Q \wedge R) \vee (\neg P \wedge Q \wedge \neg R) \vee (\neg P \wedge Q \wedge R) \vee (P \wedge \neg Q \wedge R) \vee (P \wedge Q \wedge R)$$

בניית פסוק שקול כפסוק דיסיונקטיבי נורמלי

P	R	$\neg\boldsymbol{R}$	$(\boldsymbol{P} \wedge \neg\boldsymbol{R})$	$\neg(\boldsymbol{P} \wedge \neg\boldsymbol{R})$	$(\boldsymbol{R} \vee \neg(\boldsymbol{P} \wedge \neg\boldsymbol{R}))$	$((\boldsymbol{R} \vee \neg(\boldsymbol{P} \wedge \neg\boldsymbol{R})) \wedge \boldsymbol{P})$
F	F	T	F	T	T	F
F	T	F	F	T	T	F
T	F	T	T	F	F	F
T	T	F	F	T	T	T

$$(P \wedge R)$$

נירמול דיסיונקטיבי של פסוק

- ממירים כל $\rightarrow$ לפי זהויות (3) ו-(5):

$$(\varphi \rightarrow \psi) \equiv (\neg\varphi \vee \psi)$$
$$\neg(\varphi \rightarrow \psi) \equiv (\varphi \wedge \neg\psi)$$

וממירים כל $\leftrightarrow$ לפי זהות (12):

$$(\varphi \leftrightarrow \psi) \equiv ((\varphi \wedge \psi) \vee (\neg\varphi \wedge \neg\psi))$$

- מזיזים את סימני השלילה פנימה עד לפסוקים אלמנטריים (מחיקת כפילויות, הכנסה לסוגריים על פי דה-מורגן, זהויות (6)-(7))

$$\neg(\varphi \vee \psi) \equiv (\neg\varphi \wedge \neg\psi)$$
$$\neg(\varphi \wedge \psi) \equiv (\neg\varphi \vee \neg\psi)$$

- מכניסים כל קוניונקציה שלפני דיסיונקציה עפ"י זהות (9):

$$(\varphi \wedge (\psi \vee \theta)) \equiv ((\varphi \wedge \psi) \vee (\varphi \wedge \theta))$$

נירמול דיסיונקטיבי של פסוק - דוגמא

- המירו את הפסוק $((P \vee \neg Q) \to R)$ לצורה דיסיונקטיבית נורמלית
- נעבוד לפי השלבים:

$$((P \vee \neg Q) \to R)$$
$$(\neg(P \vee \neg Q) \vee R)$$
$$((\neg P \wedge \neg\neg Q) \vee R)$$
$$((\neg P \wedge Q) \vee R)$$

נירמול דיסיונקטיבי של פסוק - דוגמא

- המירו את הפסוק $(P \to Q) \land (Q \to P)$ לצורה דיסיונקטיבית נורמלית
- נעבוד לפי השלבים:

$$(P \to Q) \land (Q \to P)$$
$$(\neg P \lor Q) \land (\neg Q \lor P)$$
$$((\neg P \lor Q) \land \neg Q) \lor ((\neg P \lor Q) \land P)$$
$$(\neg P \land \neg Q) \lor (Q \land \neg Q) \lor (\neg P \land P) \lor (Q \land P)$$
$$(\neg P \land \neg Q) \lor (Q \land P)$$

קבוצות מלאות של קשרים

- קבוצה מלאה של קשרים היא קבוצת קשרים שניתן לבטא באמצעותה כל קשר שניתן לחשוב עליו / כל טבלת אמת
- כל קבוצה המכילה קבוצה מלאה היא קבוצה מלאה
- כל קבוצה חלקית לקבוצה לא מלאה אינה מלאה
- כל קבוצה שניתן לבטא בעזרתה את כל הקשרים של קבוצה מלאה היא מלאה
- הקבוצות $\{\neg, \vee\}$ ו-$\{\neg, \rightarrow\}$ הן קבוצות מלאות

נוכיח שהקבוצה $\{\neg, \vee\}$ מלאה

- נוכיח באינדוקציה מבנית
- בסיס: עבור פסוק אלמנטרי P אין קשרים ולכן מתקבל
- נניח שנכון עבור הפסוקים φ ו ψ , כלומר קיימים $\varphi' \equiv \varphi$ כך ש φ' מכיל רק את הקשרים $\{\neg, \vee\}$ ו $\psi' \equiv \psi$ כך ש ψ' מכיל רק את הקשרים $\{\neg, \vee\}$
  - עבור הפסוק $\neg\varphi$: $\neg\varphi' \equiv \neg\varphi$ פסוק שקול רק עם $\{\neg, \vee\}$
  - עבור $(\varphi \vee \psi)$: מתקיים $(\varphi \vee \psi) \equiv (\varphi' \vee \psi')$ המכיל רק קשרים מותרים
  - עבור $(\varphi \wedge \psi)$: מתקיים
    $$(\varphi \wedge \psi) \equiv (\varphi' \wedge \psi') \equiv \neg\neg(\varphi' \wedge \psi') \equiv \neg(\neg\varphi' \vee \neg\psi')$$
  - עבור $(\varphi \rightarrow \psi)$: מתקיים
    $$(\varphi \rightarrow \psi) \equiv (\varphi' \rightarrow \psi') \equiv (\neg\varphi' \vee \psi')$$
  - עבור $(\varphi \leftrightarrow \psi)$: מתקיים
    $$(\varphi \leftrightarrow \psi) \equiv (\varphi' \leftrightarrow \psi') \equiv \left((\varphi' \wedge \psi') \vee (\neg\varphi' \wedge \neg\psi')\right)$$

הוכחה עבור $\{\neg, \rightarrow\}$, $\{\neg, \vee, \wedge\}$

- הוכח/י שהקבוצה $\{\neg, \vee, \wedge\}$ מלאה
  - מתקבל כי מכילה את הקבוצה המלאה $\{\neg, \vee\}$
  - הראינו ישירות בנרמול דיסיונקטיבי של פסוק
- הוכח/י שהקבוצה $\{\neg, \rightarrow\}$ מלאה
  - מתקבל בעזרת שיוויון מס' 3:

$$(\varphi \rightarrow \psi) \equiv (\neg\varphi \vee \psi)$$

קב' מלאות של קשרים – תרגיל 1

- הוכח/י שהקבוצה $\{\vee, \wedge\}$ לא מלאה
- נוכיח באינדוקציה מבנית שלא ניתן לבטא שום טבלת אמת שבה במודל M_T מתקבל ערך F
- בסיס: עבור פסוק אלמנטרי P, P מקבל ערך T בM_T
- נניח שנכון עבור הפסוקים φ וψ
  - עבור $(\varphi \vee \psi)$: על פי הנחת האינדוקציה φ ו-ψ מקבלים ערך T בM_T ולכן גם $(\varphi \vee \psi)$ (על פי טבלת האמת של $\vee$)
  - עבור $(\varphi \wedge \psi)$: על פי הנחת האינדוקציה φ ו-ψ מקבלים ערך T בM_T ולכן גם $(\varphi \wedge \psi)$ (על פי טבלת האמת של $\wedge$)

קב' מלאות של קשרים – תרגיל 2

- הוכח/י שהקבוצה $\{\neg, \leftrightarrow\}$ לא מלאה
- הוכחה: לכל מודל M נסמן בM' את המודל המשלים (כל פסוק אלמנטרי שמקבל ערך T יקבל ערך F ולהיפך). נוכיח שכל פסוק המכיל רק את קשרים $\{\neg, \leftrightarrow\}$ מקבל בכל טבלת האמת ערכי אמת זהים למודל ולמודלים המשלימים, או מקבל ערכי אמת הפוכים מהמודל המשלים

P	Q	ערכי אמת זהים למשלים	ערכי אמת הפוכים למשלים	לא זה ולא זה
F	F	T	T	T
F	T	F	F	F
T	F	F	T	T
T	T	T	F	T

קב' מלאות של קשרים – תרגיל 2

- הוכח/י שהקבוצה $\{\neg, \leftrightarrow\}$ לא מלאה
- הוכחה:
  - בסיס: עבור פסוק אלמנטרי P – אין קשרים בכלל, מקבל את הטבלה ההפוכה למשלים (עבור המודל $M(P) = T$ מקבל ערך T ועבור המודל המשלים בו $M(P) = F$ מקבל ערך F)
  - נניח שנכון עבור φ,ψ.
    - עבור $\neg\varphi$: הטבלה של φ מתהפכת. אם φ קיבל ערכי אמת זהים למשלים הוא יקבל ערכים הפוכים ולהיפך.
    - עבור $(\varphi \leftrightarrow \psi)$: נניח ששניהם זהים למשלים. מכאן אם במודל M כלשהו $(\varphi \leftrightarrow \psi)$ יקבל ערך T, גם במשלים הוא יקבל ערך T, כלומר – זהה למשלים. אם שניהם הפוכים מהמשלים – כנ"ל. אם אחד כמו המשלים והשני הפוך – אם במודל M $(\varphi \leftrightarrow \psi)$ יקבל ערך T אזי במשלים הוא יקבל ערך F ולהיפך (אחד יתהפך והשני לא).

קב' מלאות של קשרים – תרגיל 3

- הוכח/י שהקבוצות {NAND} ו-{NOR} מלאות
- טבלת האמת של הקשרים:

P	Q	$P\ NAND\ Q$	$P\ NOR\ Q$
F	F	T	T
F	T	T	F
T	F	T	F
T	T	F	F

- "נסמלץ" את {¬, V} בעזרת NAND:

$$A\ NAND\ A \equiv\ \neg A$$
$$A \vee B \equiv (A\ NAND\ A) NAND (B\ NAND\ B)$$

קב' מלאות של קשרים – תרגיל 3

- הוכח/י שהקבוצות {NAND} ו-{NOR} מלאות
- "נסמלץ" את $\{\neg, \rightarrow\}$ בעזרת NOR:

P	Q	$P\ NOR\ Q$	$\neg P$	$P\ NOR\ P$	$(P \rightarrow Q)$	(P NOR P)NOR Q	((P NOR P)NOR Q)NOR((P NOR P)NOR Q)
F	F	T	T	T	T	F	T
F	T	F	T	T	T	F	T
T	F	F	F	F	F	T	F
T	T	F	F	F	T	F	T

דיאלקטים

- ניתן להוריד / להוסיף קשרים (למשל XOR המסומן ב$\otimes$)
- ניתן להגדיר שפה פסוקית עבור כל מערכת קשרים שלמה. למשל עבור {NAND}:
  - כל פסוק אלמנטרי הוא פסוק
  - אם φ,ψ פסוקים גם $(\varphi\ NAND\ \psi)$ פסוק
- ניתן להגדיר שפות עם תחביר שונה:
  - השפה הפסוקית המלאה (סוגריים גם מסביב לשלילה)
  - השפה הפולנית:
    - כל פסוק אלמנטרי הוא פסוק
    - אם φ פסוק גם$\neg\varphi$ פסוק
    - אם φ,ψ פסוקים גם $@\varphi\psi$ פסוק

נביעה לוגית ומשפט הקומפקטיות

- הפסוק ψ נובע לוגית מ-φ / φ גורר לוגית את ψ אם"ם $\forall M\ M \vDash \varphi \implies M \vDash \psi$. נסמן $\varphi \implies \psi$
- $\psi \implies \varphi$ אמ"ם $\vDash (\varphi \to \psi)$
- אם K קבוצת פסוקים $K = \{\varphi_1, \varphi_2, \dots\}$
  $K \implies \psi$ אמ"ם בכל מודל שבו K נכונים גם ψ נכון.
- משפט הקומפקטיות: אם $K \implies \psi$ יש קב' חלקית לK, K', סופית, המקיימת $K' \implies \psi$ כלומר $\vDash (\varphi_1 \wedge \varphi_2 \wedge \cdots \wedge \varphi_n \to \psi)$

נביעה לוגית - דוגמה

- איזה פסוקים נובעים לוגית מהפסוק P?
  - $(P \vee Q)$
  - $(P \wedge Q)$
  - $(P \rightarrow Q)$
  - $(Q \rightarrow P)$
  - $(P \rightarrow P)$
  - $(Q \rightarrow Q)$

תודה רבה ☺